

6^e
druk

Boom

+ website
met tools,
opdrachten en
kennisclips

Wat is onderzoek?

Praktijkboek voor methoden
en technieken

NEL VERHOEVEN

Wat is onderzoek?

Voor Jan Willem, Sharon en Sander

Wat is onderzoek?

Praktijkboek voor methoden en technieken

Nel Verhoeven

Zesde druk

Boom

inclusief website!

Met behulp van onderstaande unieke activeringscode kun je een studentaccount aanmaken op www.watisonderzoek6edruk.nl, voor toegang tot extra materiaal bij dit boek. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de zesde druk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk worden geactiveerd.

Opmaak binnenwerk en omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

© 2018 Nel Verhoeven | Boom uitgevers Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Wij hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot (foto)materiaal in deze uitgave te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn/haar materiaal zonder voorafgaande toestemming hier is gebruikt, verzoeken wij zich tot ons te wenden.

ISBN 978-90-2440-693-7

ISBN 978-90-2440-694-4 (e-book)

NUR 741

www.boomhogeronderwijs.nl

www.watisonderzoek6edruk.nl

Voorwoord

Vakken als ‘onderzoeksmethoden’ en ‘statistiek’ behoren niet tot de populairste cursussen onder studenten. Studenten zien vaak tegen deze cursussen op, ze zijn bang dat ze de stof niet zullen begrijpen, laat staan dat ze deze kunnen toepassen. Het gebruiken van formules bezorgt hun angstzweet en ze zijn van mening dat ze in het dagelijkse leven nooit (meer) met onderzoek te maken zullen hebben. Bij het tot stand komen van *Wat is onderzoek?* heb ik geprobeerd om het verrichten van onderzoek en het kennismaken met statistiek zo toegankelijk mogelijk te maken. Uit de vele reacties die ik ontving, kon ik opmaken dat ik in die opzet al heel goed geslaagd ben.

De zesde druk

De zesde druk van *Wat is Onderzoek?* kent een vernieuwde opzet. Reden daarvoor is het veranderende landschap binnen het hoger onderwijs, de persoonlijke en interactieve aanpak van het onderzoeksonderwijs en de veranderende eindtermen voor afstudeerders. Lag vijftien jaar geleden de nadruk nog op zo veel mogelijk onderzoeksvaardigheden en een bijna academische afstudeerscriptie, tegenwoordig ligt de nadruk veel meer op competentieverwerving en het maken van een beroepsproduct. Onderzoeksvaardigheden komen daarbij nog steeds van pas. Sterker nog, ze zijn heel hard nodig om een goed beroepsproduct te kunnen maken. De rol en plek van onderzoeksvaardigheden verandert echter naar instrument om vragen uit de praktijk te beantwoorden. Een mooie plek in het hoger onderwijs, als je 't mij vraagt. De juiste plek ook. Het betekent een andere scope van onderzoekscompetenties, en daarbij hoort een nieuwe opzet van het boek. In deze nieuwe opzet is gekozen voor een groot aantal korte hoofdstukken. In tegenstelling tot eerdere drukken wordt in ieder hoofdstuk een enkel onderwerp behandeld. Leidraad, nog steeds, zijn de vier fasen van praktijkonderzoek.

Verder is in deze druk veel aandacht besteed aan casuïstiek. Naast een groot aantal nieuwe voorbeelden, is een aantal opdrachten vernieuwd, en is de bijbehorende website geheel aangepast.

In deze druk zijn nieuwe tools beschikbaar, zowel op de website, als in het boek. Zo zijn in de hoofdstukken van het boek *checkpoints* opgenomen, korte kennisvragen zodat studenten kunnen testen of ze de tekst goed begrepen hebben. Ook bevat het boek *proceswijzers*, die tijdens het opzetten en uitvoeren van onderzoek helpen de juiste volgorde aan te houden en keuzes te maken. Bij elk

hoofdstuk is op de website een *kick start* opgenomen. Dit is een filmpje dat de student in dat hoofdstuk de weg wijst. Ook zijn er enkele kennisclips die uitleg bieden bij wat lastigere onderwerpen.

De nieuwe druk van *Wat is Onderzoek?* is nog overzichtelijker, en hands-on opgezet, met veel infographics en visuals, en korte, inspirerende teksten.

Het boek is geschikt als introductie op onderzoeksmethoden, maar ook als naslagwerk tijdens stage en afstudeerproject.

Veel dank

Bij het tot stand komen van alle drukken van dit boek is een groot aantal mensen behulpzaam geweest. Bij het schrijven van de eerste druk heb ik advies gehad van Bob Bouhuijs van de Christelijke Hogeschool Windesheim, Annette Bogstra van de Hogeschool van Utrecht en Jan van Leeuwen van Fontys Hogeschool te Eindhoven. Bovendien adviseerden Jan Willem Zeijseink bij hoofdstuk 6 en Rika Verhoef bij onderdelen van hoofdstuk 7. Voor latere drukken namen Peter Swanborn, Siep van der Werf van de Hogeschool van Amsterdam en Anya Luscombe de tekst nauwgezet door en zij deden een aantal suggesties voor wijzigingen. Voor de vierde druk gaf Mirca Groenen gedetailleerd redactioneel commentaar en zij ploos de indexwoorden voor het register nauwkeurig na. Bij de vijfde druk is Desiree Joosten-ten Brinke behulpzaam geweest met adviezen over peer feedback. Bij het tot stand komen van de zesde druk ben ik veel dank verschuldigd aan Lineke Oppentocht en Mieke van Dalen voor hun kritische blik. Deze heeft ertoe geleid dat ik met andere ogen naar mijn teksten kon kijken.

Een groot aantal docenten heeft de moeite genomen een vragenlijst over het boek in te vullen en mij van bruikbare suggesties te voorzien. Ten slotte wil ik Esther den Hollander, Astrid van der Schee, Elsbeth Bouman en Gerdi Smit bedanken voor hun snelle en bruikbare adviezen en natuurlijk voor hun niet aflatende steun tijdens het schrijfproces.

Het vakgebied 'onderzoeksmethoden' is voortdurend in ontwikkeling; het doceren van dit vak en het ontwikkelen van lesmaterialen zijn dat ook. Daarom blijf ik graag via www.nelverhoeven.nl jullie opmerkingen en suggesties ontvangen.

Veel leesplezier!

Nel Verhoeven
Ovezande, januari 2018

Inhoud

Voorwoord	5
Gebruiksaanwijzing bij boek en website	11
Deel 1 Ontwerpen	15
1 Waarom doe je onderzoek?	19
1.1 Uitgangspunten van onderzoek	22
1.2 Regels voor kwaliteit van onderzoek	30
1.3 Onderzoeksfasen	36
1.4 Onderzoeksverslag of beroepsproduct?	40
2 Het onderwerp kiezen	43
2.1 Een onderwerp vinden	44
2.2 Opdrachtgevers; balans tussen wens en mogelijkheid	47
2.3 Ontwikkelde verwachtingen	51
2.4 Groepswerk: de taakverdeling	52
3 De aanleiding van je onderzoek	55
3.1 Een aanleiding herkennen	56
3.2 Aanleiding opstellen met de 6W-methode	57
3.3 Informatie verzamelen (tijdens het vooronderzoek)	58
3.4 Het logboek	67
4 Probleemstelling en doelstelling	73
4.1 Vragen stellen: de probleemstelling	74
4.2 Deelvragen: nuttig of nodig?	79
4.3 De doelstelling formuleren	83
5 Begripsafbakening en modelbouw	85
5.1 Begripsafbakening	86
5.2 Modellen en verwachtingen	89
6 Onderzoeksvoorstel	95
6.1 Terugkijken op het proces van het ontwerp	95
6.2 Uitgangspunten van het onderzoeksvoorstel	97
6.3 Van probleemstelling naar dataverzameling	99
6.4 Een onderzoeksvoorstel samenstellen	104
6.5 Tijdpad	106

6.6	Vorbereiding op de rapportage	109
6.7	Onderzoeksvoorstellen beoordelen	111

Deel 2 Gegevens verzamelen **113**

7	Kwantitatieve methoden van dataverzameling	117
7.1	Surveyonderzoek	118
7.2	Secundaire analyse	121
7.3	Experiment	125
7.4	Monitor	134
7.5	Combinatie van methoden	136
8	Kwalitatieve methoden van dataverzameling	139
8.1	Observatieonderzoek	140
8.2	Interview	146
8.3	Kwalitatief bureauonderzoek	150
8.4	Casestudy	157
8.5	Keuzestress: de juiste methode	162
9	Onderzoekskwaliteit	165
9.1	Betrouwbaarheid	167
9.2	Validiteit	170
9.3	Betrouwbaarheid als voorwaarde voor validiteit	176
9.4	Bruikbaarheid	178
10	Steekproeven trekken	181
10.1	Populatie en steekproef	181
10.2	Aselecte steekproeven	185
10.3	Selecte steekproeven	189
11	Operationaliseren	193
11.1	Operationaliseren, wat is dat eigenlijk?	193
11.2	Vragenlijsten maken	196
11.3	Interviewonderwerpen bepalen	205
12	Het veld in: enquêtes en interviews afnemen	209
12.1	Praktische overwegingen als je gegevens gaat verzamelen	209
12.2	Digitale dataverzameling	213
12.3	Respondenten en enquêtes	218
12.4	Interviews: werken aan de relatie	224

Deel 3	Analyseren	235
13	Kwantitatieve gegevens verwerken: voorbereiding	239
13.1	Vorbereiding van de analyse	239
13.2	Meetniveaus van variabelen	246
13.3	De volgende stap in de voorbereiding: hypothesen formuleren	251
14	Kwantitatieve analyse	257
14.1	Beschrijvende analyse systematisch aanpakken	257
14.2	Percentages en frequentietabellen	260
14.3	Grafieken van één variabele	263
14.4	Kengetallen	269
14.5	Kruistabellen	279
14.6	Grafieken van twee variabelen	282
15	Kwalitatieve analyse	287
15.1	Software als hulpmiddel bij kwalitatieve analyse	287
15.2	Uitgangspunten bij kwalitatieve analyse	291
15.3	Gefundeerde Theoriebenadering	293
15.4	Thematische analyse	295
15.5	Hulpmiddelen bij kwalitatieve analyse	303
16	Kwaliteit van onderzoeksresultaten	307
16.1	Kwaliteit van de kwantitatieve analyses	307
16.2	Kwaliteit van kwalitatieve analyses	313
Deel 4	Evalueren en adviseren	321
17	Conclusies, discussie en aanbevelingen	325
17.1	Conclusies trekken	325
17.2	Discussie	328
17.3	Onderzoekskwaliteit revisited	331
17.4	Aanbevelingen en adviezen	336
18	Een onderzoeksrapport samenstellen	341
18.1	Een onderzoeksrapport samenstellen	341
18.2	Een managementsamenvatting schrijven	355
18.3	Schrijftips	358
19	Bronverwijzingen en literatuurlijst	365
19.1	Regels voor het vermelden van literatuur	365
19.2	Bronverwijzingen in de lopende tekst	368

19.3 Richtlijnen voor de literatuurlijst	372
19.4 Tools voor het beheren van verwijzingen en referenties	378
20 Presentatie en beoordeling	381
20.1 Presentatie van je bevindingen	381
20.2 Beoordelingscriteria voor je onderzoeksrapport	387
20.3 Communicatie over onderzoek: twee voorbeelden	390
Register	397
Bronnen	407
Over de auteur	416

Gebruiksaanwijzing bij boek en website

Neem deze gebruiksaanwijzing door vóórdat je verder leest in dit boek of op de website kijkt. Dan weet je direct wat een goede **werkwijze** is, hoe de **opbouw van de methode** is, welke hulp de **proceswijzer** in het boek je biedt, welke **vaste elementen** in het boek voorkomen en wat je precies op de **website** kunt vinden.

Is onderzoek nieuw voor je? Hoe ga je dan te werk?

Je haalt het meeste uit dit boek en de website die erbij hoort, door per **hoofdstuk** het volgende te doen:

- 1 Bekijk eerst op de website de **kick start** (introductiefilmpje);
- 2 Lees in het boek de **leerdoelen** door;
- 3 Lees in het boek het **hele hoofdstuk** door;
- 4 Bekijk op de website de **antwoorden** op de vragen in de ‘checkpoints’;
- 5 Maak op de website de **extra opdrachten**;
- 6 Controleer of je de stof goed beheerst, door nog een keer de **leerdoelen** te checken.

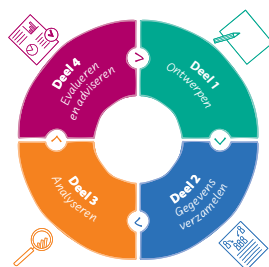
Als je alle hoofdstukken van een **deel** af hebt, ga je naar dat deel op de website. Je kunt dan het volgende doen:

- 7 Bekijk de **kennisclip(s)** waarin lastige onderwerpen worden uitgelegd;
- 8 Maak de **kennistoets**;
- 9 Oefen de begrippen met de **begrippentrainer**;
- 10 Bekijk de **links**, **onderzoekstools** en eventueel het **verdiepend materiaal**.

Opbouw van de methode

Het proces van onderzoek doen kun je verdelen in **onderzoeksfasen**. *Wat is onderzoek?* gaat uit van vier fasen:

1. Ontwerpen
2. Gegevens verzamelen
3. Analyseren
4. Evalueren en adviseren

Daarom bestaat deze methode uit vier delen. Ieder deel gaat over die onderwerpen die belangrijk zijn in de besproken onderzoeksfase. In totaal zijn er twintig hoofdstukken, verdeeld over de vier delen. In het boek vind je aan het begin van elk hoofdstuk de **leerdoelen**.

Proceswijzer

Om je te helpen de weg te vinden door de verschillende onderzoeksfasen, kun je bij elk deel gebruikmaken van de **proceswijzer** in het boek:

- Proceswijzer deel 1: pag. 16
- Proceswijzer deel 2: pag. 114
- Proceswijzer deel 3: pag. 236
- Proceswijzer deel 4: pag. 322

In de proceswijzer staan de hoofdstukken van dat deel genoemd. Per hoofdstuk vind je een overzicht van de belangrijkste stappen die daarin aan bod komen. Aan het eind van elk hoofdstuk laten we je een fragment van de proceswijzer zien, namelijk het hoofdstuk dat je dan net doorgenomen hebt. Zo weet je steeds precies waar je bent in het proces van onderzoek doen.

Vaste elementen

In elk hoofdstuk in het boek kom je een aantal vaste elementen tegen:

Voorbeeld	Van bijv. onderzoeksopzet, analyses, resultaten, conclusies
Checkpoint	Kennisvragen over de behandelde onderwerpen
Kernbegrippen	Belangrijkste begrippen met hun betekenis
Overzicht	Bijv. tips, checklists, kenmerken van onderzoeksmethoden

Voorbeeld 1.13**Voedselbank**

Hoe ervaren de vrijwilligers en klanten de uitgifte van levensmiddelen bij de Voedselbank? Honderddertig vrijwilligers en klanten van de Voedselbank Utrecht krijgen een schriftelijke vragenlijst. Daarvan komen er 39 ingevuld terug. Dat is een respons (reactie) van 30%. Zijn de resultaten bruikbaar? Ja! Statistische generalisatie is geen harde eis. Voor de Voedselbank zijn de resultaten van grote waarde, want met de resultaten kan de Voedselbank Utrecht de organisatie van de levensmiddelenuitgifte optimaliseren.

Checkpoint 5.1

Onderstreep in de volgende probleemstellingen het begrip-zoals-bedoeld.

- Hoe is het gesteld met klachten van burn-out bij Nederlanders?
- Welke factoren zijn van invloed op het koopgedrag van Nederlanders?
- Welke rol speelt Twitter bij de invloed van kiezers op hun stemgedrag?

Kernbegrippen**Probleemstelling**

De centrale vraag die je met je onderzoek wilt beantwoorden.

Doelstelling

Het doel, de functie van het onderzoek, voor onderzoeker én organisatie of opdrachtgever

Zes kenmerken van de casestudy

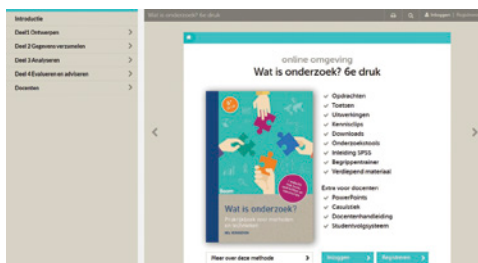
- N=1-onderzoek;
- intensief/extensief en interpretatief;
- probleemstelling moet geschikt zijn voor een casestudy;
- natuurlijke omgeving;
- diverse methoden van dataverzameling;
- interactie met de onderzochte(n).

Het boek als naslagwerk

Is onderzoek niet meer nieuw voor je, bijvoorbeeld omdat je aan het eind van je studie gaat afstuderen, of omdat je als onderzoeker werkt? Dan kun je *Wat is Onderzoek?* als naslagwerk gebruiken. Het register achter in het boek bevat de belangrijkste gebruikte begrippen. Verder kun je per deel en per hoofdstuk de proceswijzer raadplegen om op het juiste moment tijdens je onderzoek de juiste informatie te kunnen raadplegen.

Website

De website bij het boek heb je nodig om de stof goed te kunnen begrijpen en verwerken. Je krijgt toegang tot de website www.watisonderzoek6edruk.nl met de unieke activeringscode op pagina 4 van dit boek.

De website is op dezelfde manier opgebouwd als het boek: in vier delen. Per deel vind je het volgende:

Kick starts – korte introductiefilmpjes over de inhoud van elk hoofdstuk

Kennisclips – lastige onderwerpen worden bondig uitgelegd in deze clips, zoals het formuleren van de probleemstelling en doelstelling.

Antwoorden – op de vragen in de checkpoints

Extra opdrachten – vragen met feedback zodat je je vorderingen kunt checken

Kennistoets – een toets per deel met eindscore

Begrippentrainer – om per deel je kennis te testen van alle kernbegrippen en nog veel meer andere begrippen uit het boek

Onderzoekstools – overzichten, templates en checklists die je in de verschillende onderzoeksfases kunt gebruiken

Links – naar literatuur en websites

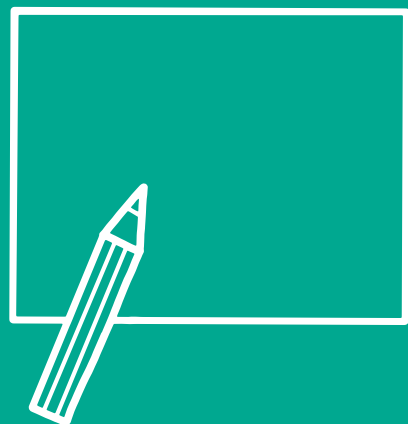
Verdiepend materiaal – informatie bij een aantal onderwerpen voor als je daar meer over wilt weten, bijv. over onderwerpen uit de statistiek

Voor de docent

Voor de docent zijn op de website o.a. **cases** met een vaste vragenlijst voor verschillende domeinen, **studentbegeleidingstips** en **PowerPointpresentaties** van elk hoofdstuk. Ook is er de mogelijkheid om via het **studentvolgsysteem** de vorderingen van studenten in te zien. Docenten en onderzoeksbegeleiders kunnen bijvoorbeeld bij het onderdeel Onderzoekstools bekijken hoe ver de studenten zijn in hun onderzoeksproces en welke keuzes ze hebben gemaakt. Kijk op de website voor meer informatie.

Deel 1

Ontwerpen

Proceswijzer

2

Het onderwerp kiezen

Onderwerp kiezen
Intakegesprek houden
Verwachtingen met begeleider en opdrachtgever bespreken

3

De aanleiding van je onderzoek

Aanleiding formuleren
Achtergrondinformatie zoeken
Logboek opzetten

4

Probleemstelling en doelstelling

Probleem- en doelstelling formuleren
Deelvragen maken

5

Begripsafbakening en modelbouw

Begrippen afbakenen
Theoretisch kader opstellen
Verwachtingen over de uitkomsten modelleren
Verwachtingen over de uitkomsten formuleren

6

Onderzoeksvoorstel

Onderzoeksvoorstel schrijven en voorleggen
Planning maken
Feedback verwerken

Deel 1

Ontwerpen

Deel 1 van de methode *Wat is onderzoek?* gaat over de eerste fase van je onderzoek. Dat is de fase van het ontwerp. Wat is dat nu eigenlijk, een onderzoek ontwerpen? Het antwoord is: alle activiteiten die leiden tot het afbakenen van het onderzoeksonderwerp (het *domein*), dus het formuleren van de probleem- en doelstelling en eventuele deelvragen. In de ontwerppperiode worden de contouren van je onderzoek steeds duidelijker. Niet alleen het domein wordt duidelijk, ook de vragen en uitspraken over dat domein. Daarnaast beantwoord je de volgende vragen:

- Welke gegevens heb ik nodig?
- Waar moet ik die gegevens zoeken?
- Hoe kom ik aan die gegevens?
- Wat onderzoek ik?
- Met welk doel ga ik dit onderzoeken?
- Op welke manier ga ik het onderzoeken?
- Wanneer ga ik het onderzoeken?
- Wie ga ik onderzoeken?
- Welke afspraken ga ik maken over de op te leveren eindproducten? Over het proces en de communicatie? Over de deadlines?

In zes hoofdstukken komen alle belangrijke onderwerpen voor deze eerste onderzoeksfase aan de orde.

Hoofdstuk 1 is een inleiding. Je leert wat onderzoek is, waar je het voor nodig hebt, wat de basisprincipes zijn van onderzoek (methodologie) en welke kenmerken een goede onderzoeker en goed onderzoek hebben. Ook lees je daar meer over de vier onderzoeksfasen.

Hoofdstuk 2 gaat uitgebreid in op de contacten met de opdrachtgever en op de keuze en het vaststellen van het onderwerp.

Hoofdstuk 3 gaat over de aanleiding van je onderzoek en wat je ervoor moet doen om deze aanleiding op te stellen: een stukje vooronderzoek. Je krijgt hier ook een handige tool om je te helpen een aanleiding te schrijven: de 6W-methode. In dat vooronderzoek ga je informatie zoeken over het onderwerp van je keuze. Je krijgt in dit hoofdstuk informatie over mogelijkheden om je zoektocht makkelijker te maken en je leert hoe je een logboek kunt gebruiken als hulpmiddel bij je onderzoek.

In hoofdstuk 4 leer je hoe je een probleem- en doelstelling maakt en aan welke voorwaarden deze moeten voldoen. Ook komt hier aan de orde waarom het stellen van deelvragen nuttig kan zijn, hoeveel deelvragen je kunt stellen en wat de criteria hiervoor zijn.

Hoofdstuk 5 is het hoofdstuk van de afbakening, de theorie en de modelbouw. Je leert hoe je het onderwerp van je project afbakt, hoe je definities van de belangrijkste concepten geeft en hoe je – weer – een stukje vooronderzoek kunt inzetten. Dat doe je om informatie te verzamelen over eerdere onderzoeksresultaten, en om te zoeken naar theoretische uitgangspunten. Je leert hoe je het beste een model voor je onderzoek opbouwt. Je maakt kennis met de zoektocht naar theoretische of modelmatige uitgangspunten die je kunt gebruiken. Daarmee stel je het theoretische hoofdstuk samen.

Hoofdstuk 6 gaat over je onderzoeksvoorstel. De voorwaarden waaraan zo'n voorstel moet voldoen, verschillen per opleiding. Je krijgt een algemeen overzicht van de elementen waaruit een onderzoeksvoorstel bij de meeste opleidingen moet bestaan.

Op de website vind je *kick starts*. Dit zijn korte filmpjes die je een goed overzicht geven van de inhoud van elk hoofdstuk. Bekijk ze voordat je aan de slag gaat.

Als je een pagina terugbladert zie je links de proceswijzer voor deel 1 van je onderzoek: het ontwerp. Zo kun je zien op welke momenten tijdens je onderzoek bepaalde onderdelen aan de orde komen, en waar je belangrijke keuzes moet maken. Aan het eind van ieder hoofdstuk laten we een fragment van de proceswijzer zien, namelijk het hoofdstuk dat je dan doorgenomen hebt.

1

Waarom doe je onderzoek?

Na het doornemen van dit hoofdstuk weet je:

- waarom het nuttig is om meer te leren over onderzoek (inleiding);
- wat de basisprincipes van onderzoek zijn (methodologie) (1.1);
- wat de kenmerken zijn van een kritische onderzoeker (1.2);
- aan welke kwaliteitseisen je onderzoek moet voldoen (1.2);
- aan welke praktische eisen je onderzoek moet voldoen (1.2);
- wat de verschillende fasen in een onderzoek zijn (1.3);
- wat de plaats is van een beroepsproduct in je onderzoek (1.4).

Waarom deze methode?

Tijdens je studie moet je regelmatig een onderzoeksverslag en/of beroepsproduct inleveren. Maar hoe doe je onderzoek? En hoe maak je een onderzoeksverslag of beroepsproduct? Deze methode leert je om zelf onderzoek op te zetten, uit te voeren en te beoordelen. Je leert om een betrouwbaar antwoord te geven op een goede onderzoeksvraag. Daarvoor heb je kennis, vaardigheden en een bepaalde houding nodig. Deze methode vertelt je daar alles over. Ten slotte leer je hoe je kunt rapporteren en welke plaats het beroepsproduct daar inneemt.

Wat is onderzoek?

Onderzoek doen is het analyseren van een probleem of een situatie volgens een bepaald stappenplan. Dit doe je met hulpmiddelen die daarvoor ontwikkeld zijn. Door de situatie of het probleem op deze manier te benaderen, kun je antwoord geven op vragen en problemen oplossen.

Werken volgens een stappenplan is een *systematische aanpak*. De hulpmiddelen die je hierbij gebruikt, kun je vergelijken met gereedschap in een toolkit. Alles wat je nodig hebt, zit daarin. Je hoeft het alleen maar te pakken. En je moet natuurlijk het juiste gereedschap kiezen.

Waarom doe je onderzoek?

Onderzoek doe je om vragen te beantwoorden of problemen aan te pakken. Het maakt niet uit of je later het basisonderwijs in gaat of de architectuur, of dat je een rol krijgt in engineering of commerciële economie. Overal liggen vragen en problemen die om een antwoord vragen; een antwoord dat je het beste vindt door te werken volgens een systematische aanpak. Met de onderzoeksvaardigheden die deze methode behandelt, kun jij straks een antwoord geven op de vragen in jouw beroepenveld.

Een onderzoek hoeft niet altijd een probleem op te lossen, en een probleem is zeker niet altijd iets negatiefs. Een onderzoek kan worden ingezet om dingen duidelijk op een rijtje te zetten, als het een goed overzicht geeft van hoe dingen in elkaar zitten. Dan past het onderzoek bij een onderzoeksvraag als: 'Hoe werkt ...?' of 'Wat zijn de kenmerken van ...?' Het kan ook gebeuren dat je niet direct een antwoord vindt op een vraag. Ook dan kan het onderzoek nog steeds goed zijn. Bedenk dat 'goed onderzoek doen' niet zozeer betekent dat je de juiste antwoorden kunt geven; het betekent dat je de juiste vragen kunt stellen! Kortom: *leer nieuwsgierig zijn!*

Onderzoek is als een reis

Het proces van onderzoek doen, kun je zien als een reis. Op de weg van het beginpunt (het idee voor het onderzoek) naar het eindpunt (je rapport/beroepsproduct) kom je langs allerlei kruisingen en zijwegen. Die kruisingen en zijwegen kun je zien als de keuzes die je tijdens je onderzoek moet maken.

Je start met een idee voor een project, of er ligt een vraag vanuit het werkveld. Dat werk je uit, je zoekt er bronnen bij, je stelt de hoofdvraag voor je onderzoek en je maakt een plan. Je ontwikkelt bepaalde verwachtingen over de uitkomst. Vervolgens verzamel en verwerk je gegevens. Je overziet voortdurend het hele project en houdt de kwaliteit in de gaten. Dan evalueert je het en ten slotte rapporteer je de resultaten en presenteer je de aanbevelingen.

Ben je op reis, dan maak je soortgelijke keuzes. Eerst kies je de bestemming. Vervolgens zoek je uit hoe je het beste kunt reizen en je maakt een plan. Op grond van je verwachtingen plan je de hele trip, met een verwachte aankomst en een aantal tussenstops. Je verzamelt gegevens over reistijden, hotels, reisduur, enzovoorts. Tijdens de reis check je telkens of je nog op de juiste route zit, of je nog op tijd bent en of alle onderdelen van je reisplan kloppen. Aan het eind van de reis weet je of je plan goed was, of je op tijd bent. Je kijkt terug (evaluatie) en blikt vooruit (aanbeveling). Ook beoordeel je de kwaliteit van je reis. Wat ging er goed, en wat zou je een volgende keer anders of beter doen?

Een onderzoeksreis is geen eenrichtingsverkeer. Je kijkt niet alleen naar je eigen onderzoeksproces. Ook deel je je ervaringen met collega's (reisgenoten); door naar elkaars methoden te kijken, leer je van elkaar.

Hulpmiddelen haal je uit je 'toolkit'

Tijdens je onderzoek gebruik je een 'toolkit' met hulpmiddelen: uitgangspunten, instrumenten en aanwijzingen. Deze helpen je om het onderzoek goed uit te voeren. Ze vormen de basis van je project. Zonder gereedschapskist met goede tools kan je onderzoek mislukken.

Denk weer even aan het onderzoek als een reis. De hulpmiddelen uit de gereedschapskist zijn dan je reisplan of de dienstregeling. Ze geven sturing en houvast. Ze zorgen ervoor dat je de juiste keuzes maakt op het juiste moment. Want zomaar aan een reis (project) beginnen, is meestal vragen om problemen.

Onderzoek in stappen

Misschien heb je het niet zo snel in de gaten, maar als je een probleem hebt of een vraag, gebruik je vaak onderzoekstechnieken om het antwoord te vinden. Kijk eens naar voorbeeld 1.1:

Voorbeeld 1.1

De rij bij de kassa

Een bekende internationale band komt naar Nederland. Ze geven een concert in Ahoy. Samen met je vriendin ga je naar de kassa van Ahoy om kaarten te kopen. Als je bij de kassa aankomt, zie je dat er lange rijen staan. Als de kaarten maar niet uitverkocht zijn! Je kijkt naar de rijen en het aantal wachtenden voor de kassa. Je neemt de kortste rij.

- Je vraag is: hoe kom ik zo snel mogelijk langs de kassa?
- Om je vraag te beantwoorden, observeer je de rijen. Verder tel je het aantal wachtenden.
- Je conclusie is dat de wachttijd het kortst is in de kortste rij.
- Je gaat staan in de rij met de minste wachtenden.

In de methode *Wat is onderzoek?* doe je ervaring op met de logische volgorde van elk onderzoek. Je leert welke stappen je in elk onderzoek moet zetten. Deze stappen zijn overal hetzelfde, of je nu de wachttijd bij een kassa wilt voorspellen of een ingewikkeld onderzoek naar oorzaken van bepaalde ziekten wilt opzetten.

Eenvoudig of complex

Het voorbeeld van de rij voor de kassa is eenvoudig. Maar als je onderzoek doet voor een opdrachtgever, dan komt daar heel wat meer bij kijken. De opzet van zo'n onderzoek is meestal uitgebreid. Er kunnen veel mensen aan je onderzoek meewerken, je voert uitgebreide en ingewikkelde analyses uit, je schrijft een uitvoerig onderzoeksrapport en je presenteert dit bij de opdrachtgever. Ook komt het vaak voor dat je aanbevelingen doet, of een ontwerp, een plan of maatregel presenteert. Toch volgen ingewikkelde en eenvoudige onderzoeken hetzelfde patroon.

Als je wilt leren hoe je onderzoek moet doen, moet je niet alleen kennis halen uit een boek. Uit een boek kun je leren hoe je een plan van aanpak, een onderzoeksontwerp of een probleemstelling schrijft. Ook kun je eruit leren hoe je een analyse uitvoert en hoe je daarna een rapport schrijft en verslag doet. Maar bij het *uitvoeren* van een onderzoek moet je alle opgedane kennis en vaardigheden in de praktijk brengen, en je moet een soort helicopterview ontwikkelen over je onderzoek. Dan zul je zien dat onderzoek doen veel meer een vaardigheid is dan een kunde. Je moet dus onderzoekservaring opdoen, want onderzoek doen leer je door het te doen.

Informeel of systematisch

Is iedereen die iets onderzoekt, ook een echte onderzoeker? Nee, dat niet. Bij een *informele observatie* (dus in het dagelijks leven, als je niet echt van plan bent een onderzoek uit te voeren) laat je je misschien leiden door je eigen referentiekader om conclusies te trekken. Dat betekent dat je er onbewust van uitgaat dat andere mensen net zo doen als jij, zoals voorbeeld 1.2 laat zien. Een echte onderzoeker doet dat niet. Die maakt gebruik van *systematische observatie*, dus met een vastgesteld stappenplan, zonder van tevoren een uitkomst in gedachten te hebben.

Voorbeeld 1.2

Vakantieobservatie

Het is prachtig weer, het is eind augustus en je hebt vakantie. Je geniet van een biertje op een Utrechts terras. Er komt een groep jongeren aangeslenterd, camera in de aanslag, gekleed in korte broek en roze polo. Ze praten met elkaar in het Engels. Aha, zeker een groepje toeristen dat de stad komt bezoeken.

Of niet?

Eigenlijk keek je naar een groep aankomende studenten, die een internationale studie in Utrecht gaan doen. Het is introductieweek.

Omdat je zelf vakantie hebt, ga je er al gauw van uit dat de groep jongeren dat ook heeft. Je gebruikt dan je eigen referentiekader om conclusies te trekken.

1.1 Uitgangspunten van onderzoek

Praktische aandachtspunten

Onderzoek doe je niet vanuit het niets. Eerst maak je een onderzoeksplan; je formuleert een probleemstelling, je kijkt of andere mensen al eerder onderzoek naar jouw probleem hebben gedaan en wat hun conclusie was. Je bepaalt de deadline en kijkt hoeveel budget er nodig (en beschikbaar) is voor het uitvoeren van je onderzoek. Je overlegt met je begeleider, met je opdrachtgever, met je medeonderzoekers. Dit zijn de praktische aandachtspunten voor onderzoek.

Markers

Behalve deze praktische zaken zijn er ook diepgaander uitgangspunten, zeg maar de basisprincipes (normen) van onderzoek doen. Dat wordt ook wel *methodologie* genoemd. Met deze uitgangspunten kun je onderzoek op verschillende manieren omschrijven; het zijn de *markers* van onderzoek. Zo kun je onderscheid maken tussen *fundamenteel* en *praktijkgericht* onderzoek, tussen *kwalitatief* en *kwantitatief* onderzoek en tussen *inductie* of *deductie*. In de volgende paragrafen lees je daar meer over.

De methode *Wat is onderzoek?* gaat vooral over de opzet en uitvoering van praktijkgericht onderzoek, maar het is ook belangrijk om wat over de theorie erachter te weten. Kennis van de basisregels van onderzoek is belangrijk om het doel en de functie van onderzoek te begrijpen.

1.1.1 Fundamenteel of praktijkgericht onderzoek?

De leer van de methodologie maakt onderscheid tussen twee hoofdtypen van onderzoek: *fundamenteel* onderzoek en *praktijkgericht* onderzoek. Studenten aan de universiteit krijgen vooral met fundamenteel onderzoek te maken, zoals in voorbeeld 1.3. Als student op een hogeschool zul je meestal praktijkgericht onderzoek uitvoeren.

Het belangrijkste verschil tussen deze soorten onderzoek is het soort problemen dat je ermee oplost. Bij fundamenteel onderzoek beantwoord je meestal vragen om kennis te ontwikkelen. *Kennisvragen* dus. Bij praktijkgericht onderzoek houd je je meer bezig met het oplossen van praktijkproblemen: *praktijkvragen*. Soms komt het voor dat een kennisvraag die wordt beantwoord een goede oplossing van een praktijkprobleem vormt. In dat geval is fundamenteel onderzoek ook praktijkgericht.

Voorbeeld 1.3

Rookverslaving en het brein

Nicotine is een van de meest verslavende stoffen die er zijn. Neurobioloog Taco de Vries doet onderzoek naar deze vorm van verslaving, in het bijzonder hoe het brein reageert op nicotine. Dat doet hij door eerst vast te stellen welke zenuwcellen in het voorste deel van de hersenen (de prefrontale cortex) bij de nicotineverslaving zijn betrokken. Met die kennis wil hij op twee manieren nagaan of de nicotineverslaving aan te pakken is: met een geneesmiddel tegen terugval na stoppen en met een gedragsinterventie [dat betekent: ingrijpen om een probleem op te lossen]. Van deze twee middelen wil Taco het effect op rookverslaving nagaan.

Bron: www.zonmw.nl

De volgende paragraaf gaat dieper in op het onderscheid tussen kennis- en praktijkvragen.

1.1.2 Kennis- of praktijkvragen?

Een *kennisvraag* is een vraag die je met behulp van fundamenteel onderzoek beantwoordt en die in het onderzoek kennis oplevert. Een *praktijkvraag* is afkomstig uit de dagelijkse praktijk, uit de samenleving. Het antwoord levert handvatten op waarmee je praktijkproblemen kunt oplossen. Praktijkgericht onderzoek is daardoor vooral belangrijk voor de maatschappij (extern gericht) en fundamenteel onderzoek is belangrijk voor de wetenschap, voor het onderzoek zelf (meer intern gericht; zie Smaling, 2006).

Het kan natuurlijk zo zijn dat fundamenteel onderzoek een theorie toetst waarmee ook een maatschappelijk probleem kan worden opgelost. Zo kan fundamenteel onderzoek naar de beweging van zandbanken in de Noordzee voor de maatschappij interessant zijn, als dat leidt tot een betere bescherming van Nederland tegen overstromingen. Het onderscheid is dus niet heel zuiver: in praktijkgericht onderzoek kun je ook kennisvragen beantwoorden en in fundamenteel onderzoek kun je ook praktijkvragen onderzoeken.

In voorbeeld 1.3 kun je lezen over fundamenteel onderzoek. De vraag voor dit onderzoek is een fundamentele vraag. De onderzoeker wil de werking van het brein testen bij rookverslaving. De vraag is ook toegepast, omdat deze verslaving met de kennis van dit onderzoek misschien beter kan worden aangepakt. Voorbeeld 1.4 laat puur praktijkgericht onderzoek zien. Hier gaat het om een vraag uit de samenleving (atletiekvereniging Velox). Het doel is om de organisatie van een hardloopevenement te verbeteren.

Voorbeeld 1.4

Atletiekvereniging Velox (1)

Al tientallen jaren organiseert atletiekvereniging Velox een internationale crosswedstrijd. Dat is een hardloophwedstrijd die niet (alleen) over de weg, maar door veld, strand en bos wordt georganiseerd, over verschillende afstanden, voor verschillende (leeftijds)categorieën. Jaarlijks zijn vele vrijwilligers bij dit evenement betrokken, en de wedstrijd wordt uitgezonden op de televisie. De evaluatiebijeenkomst levert de vraag op hoe deelnemers, medewerkers en toeschouwers deze wedstrijd eigenlijk waarderen. Graag wil het bestuur van de organisatie de waardering uitgedrukt zien in cijfers. Ook wil het bestuur graag weten wat nu precies de doelgroep is voor de wedstrijden, qua leeftijdsopbouw. Zo kan

het zijn sponsors tevreden houden en eventueel nieuwe sponsors aantrekken. Bovendien kan Velox met de resultaten van deze evaluatie veranderingen doorvoeren die tot een verbetering van de organisatie van het evenement leiden.

Er wordt onderzoek uitgevoerd naar de tevredenheid bij de drie genoemde groepen.

Kernbegrippen**Kennisvraag**

Vraag waarbij de antwoorden kennis opleveren over een onderwerp (fundamenteel onderzoek).

Praktijkvraag

Vraag waarbij de antwoorden leiden tot het oplossen van een praktijkprobleem (praktijkgericht onderzoek).

1.1.3 Kwalitatief of kwantitatief?

Een ander onderscheid is dat tussen *kwalitatief* en *kwantitatief* onderzoek. Dit onderscheid is belangrijk als je moet kiezen welke methode van onderzoek je gaat gebruiken. Die keuze is afhankelijk van de probleemstelling voor je onderzoek. In die vraag ligt de keuze voor kwalitatief of kwantitatief onderzoek al besloten.

Bij de *kwantitatieve* methode gebruik je cijfermatige (*numerieke*) informatie: gegevens (kenmerken) in cijfers over objecten, organisaties en personen. Als onderzoeker ken je aan deze gegevens een getal toe: leeftijd in jaren, waardering van '1' tot en met '5', geslacht in '1' (man) en '2' (vrouw). Met dit getal, deze waarde, kun je een objectieve meting uitvoeren. Je gebruikt statistische technieken om de kenmerken te verwerken en om verwachtingen over de resultaten te toetsen. Statistische technieken zijn dus de instrumenten van kwantitatieve methoden, zoals in voorbeeld 1.5.

Voorbeeld 1.5**Atletiekvereniging Velox (2)**

Om de tevredenheid van deelnemers aan de cross (de atleten dus) te onderzoeken, wordt een onderzoeksvoorstel geschreven. Als methode van dataverzameling kiest de onderzoeker een enquête, waarbij hij ongeveer 20% van de 2500 sporters ondervraagt. Hij meet de waardering voor de cross op een aantal aspecten (zeg maar 'onderdelen') van het begrip 'waardering'. Ook vraagt hij een aantal achtergrondkenmerken van de atleten, zoals leeftijd. De antwoorden analyseert hij op cijfermatige wijze (kwantitatief), door de waarderingscijfers met elkaar te vergelijken. Ook vergelijkt hij eventuele verschillen in waardering tussen groepen deelnemers (jong en oud, man en vrouw).

Er zijn onderzoekers die *kwantitatieve* methoden de beste vinden, omdat ze uitgaan van het principe 'meten is weten'.

Bij *kwalitatieve* methoden voert de onderzoeker onderzoek uit in het *veld*, in de werkelijkheid. Hij/zij is geïnteresseerd in de betekenis die onderzochte personen zelf aan situaties geven. De onderzoeker onderzoekt de onderzochte personen (de *onderzoekseenheden*) in de omgeving als *geheel*. Dit heet *holisme*. Je beschouwt een ervaring dan als onderdeel van de hele belevingswereld van personen, en niet als een opzichzelfstaand feit. Daarmee is het *interpretatief* van aard.

Bij kwalitatief onderzoek is het verzamelen van gegevens open en flexibel; de onderzoeker kan inspringen op onverwachte situaties. Hij maakt de gegevens niet op in cijfers, maar verwerkt ze in alledaagse taal (Maso & Smaling, 1998). In die aanpak is taal het instrument van kwalitatieve onderzoeksmethoden (zie voorbeeld 1.6).

Voorbeeld 1.6

Beleving van de gast

Attracties en parken worden vaak kwalitatief geëvalueerd. In een kort vraaggesprek kunnen gasten aangeven wat ze het meest markant, leuk, vervelend, of saai vinden. Daarvoor gebruiken onderzoekers tegenwoordig vaak de tablet. De gasten moeten in een aantal zinnen opschrijven wat ze van het park of de attractie vinden. De gegevens worden vervolgens kwalitatief geanalyseerd.

Sommige onderzoekers vinden dat kwalitatieve onderzoeksresultaten minder betrouwbaar en precies zijn dan resultaten van kwantitatief onderzoek. Andere onderzoekers zijn juist van mening dat cijfers niet genoeg diepgang bieden; zij willen liever onderzoeksmethoden waarbij ook naar de verhalen van mensen geluisterd wordt (Wester, 1991). De methode van de parlementaire enquêtecommissie is hier een voorbeeld van.

Voorbeeld 1.7

Parlementaire enquêtecommissie

Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw maakt de Tweede Kamer regelmatig gebruik van haar recht op enquête. Door vraaggesprekken met deskundigen en betrokkenen te houden en door ministers en ambtenaren (onder ede) te horen, kan zij niet alleen gedetailleerd achter de feiten komen, maar ook achterhalen wat deze personen daarvan vinden, hoe zij de situatie hebben ervaren. Zo zijn er enquêtes geweest over de woningcorporaties, de Bijlmerramp, Srebrenica, Fyra, enzovoort. 'Enquêtecommissie' is eigenlijk een verkeerde benaming (gezien vanuit de methodologie), want het gaat hier om kwalitatief onderzoek. Het zijn open interviews met een aantal betrokkenen en experts, terwijl je bij een enquête gewoonlijk een set vaste vragen voorlegt aan deelnemers.

Kernbegrippen

Kwalitatief onderzoek	Onderzoek met behulp van niet-cijfermatige gegevens.
Kwantitatief onderzoek	Onderzoek met behulp van cijfermatige gegevens.

In *Wat is onderzoek?* leer je over kwalitatieve én kwantitatieve methoden, omdat ze allebei gebruikt worden. Het verschil tussen deze methoden zit 'm natuurlijk in de wijze waarop je het onderzoek uitvoert, maar ook in de manier waarop je naar je onderzoek kijkt. Bij kwalitatief onderzoek ligt de nadruk op de betekenis die de onderzochte vanuit de eigen achtergrond aan een situatie geeft,

zeg maar de *context* van de onderzochte (en de onderzoeker, meer hierover in hoofdstuk 16). Bij kwantitatief onderzoek ligt de nadruk op het meetbaar maken van verschijnselen en op generalisatie, zeg maar: het objectief meten van kenmerken en een geldige, algemene conclusie trekken. De bijbehorende context wordt niet gemeten. Bij kwalitatief onderzoek verzamelt de onderzoeker vaak veel gegevens van enkele personen. Bij kwantitatief onderzoek verzamelt hij/zij weinig (nou ja, minder) gegevens, maar bij een grote groep personen.

Schematisch ziet dit er ongeveer zo uit:

	Kwalitatief	Kwantitatief
Nadruk op betekenis/context	Ja	Nee
Aantal onderzochten	Weinig	Veel
Gegevens per onderzochte	Veel	Weinig
Soort gegevens	Diepgaand	Oppervlakkig
Objectief meetbaar (numeriek)	Nee	Ja
Statistisch generaliseerbaar	Nee	Mogelijk

Tabel 1.1 Kenmerken van kwalitatieve en kwantitatieve methoden

Maar de twee methodes zijn niet elkaars tegenpool; ze kunnen elkaar heel goed aanvullen en naast elkaar worden ingezet, om een compleet antwoord op de probleemstelling te krijgen (zie Doorewaard, Kil & Van de Ven, 2015). Het is niet met een schaarje te knippen.

Triangulatie en Mixed Method-benadering

Als je een probleemstelling vanuit meerdere perspectieven wilt bekijken, dan kun je verschillende methoden om gegevens (*data*) te verzamelen combineren. Dat noem je *triangulatie* (dit betekent letterlijk 'driehoeksmeting'). In voorbeeld 1.8 zie je hoe dat in de praktijk kan plaatsvinden.

Voorbeeld 1.8

Houtskeletbouw

Een student bouwkunde heeft een afstudeeronderzoek uitgevoerd bij één bouwbedrijf in houtskeletbouw. Hij onderzocht hoe dit bedrijf de kwaliteit van zijn product kon borgen. Naast het afbakenen van de kwaliteitscriteria deed de student onderzoek naar de stand van zaken omtrent kwaliteitscontrole en -borging in het bedrijf en gaf hij adviezen,

zodat het bedrijf de kwaliteit van zijn bouwproducten kon garanderen. Hij voerde dat onderzoek uit met verschillende methoden per deelvraag, zoals bronnenonderzoek, observaties en interviews.

Bron: Geulleaume, 2016

Triangulatie wordt gebruikt om de kwaliteit van onderzoek (betrouwbaarheid) te verhogen.

Een bijzondere vorm van triangulatie is de *Mixed Method-benadering* (De Boer, 2016). Daarbij kies je een combinatie van (nadrukkelijk) kwalitatieve en kwantitatieve dataverzamelmethode(n) om je vraag te beantwoorden. De methoden die je gebruikt moeten dus kwalitatieve én kwantitatieve elementen bevatten. Bedrijven en organisaties zijn niet meer alleen geïnteresseerd in kale cijfers, ze willen ook weten wat de achtergrond van deze getallen is. Dat is een goede reden om ervoor te kiezen om naast een kwantitatieve methode ook een kwalitatieve methode te gebruiken. Daarmee belicht je de probleemstelling vanuit meerdere invalshoeken. Dat verhoogt de geldigheid van onderzoeksresultaten.

Kernbegrippen

Triangulatie

Probleemstelling aanpakken met meerdere onderzoeksmethoden.

Mixed Method-benadering

Onderzoek waarbij kwalitatieve en kwantitatieve methoden worden ingezet.

1.1.4 Inductief of deductief?

Als je *inductief* onderzoek doet, is er van tevoren geen theorie bekend. Het doel van de onderzoeker is dan om gaandeweg deze theorie te ontwikkelen. Formeel gezegd is de onderzoeker op zoek naar ‘empirische regulariteiten’ (Tijmsma & Boeije, 2011, p. 32). Dit betekent dat hij/zij aan de hand van observaties (gegevens dus) uitspraken doet.

Onderzoekers die inductieve methoden gebruiken, verrichten vaak (maar niet altijd) kwalitatief onderzoek. Daarbij werken ze vanuit het ‘bijzondere’ (de verzamelde gegevens) naar het ‘algemene’ (de te vormen theorie). Inductief onderzoek is dus *theorievormend* (zie voorbeeld 1.9). *Iteratie* (herhaling) is daarbij een leidend principe, want dit leidt tot een hogere kwaliteit van resultaten. Daarbij gaat de onderzoeker als volgt te werk: hij/zij verzamelt en analyseert de gegevens en trekt de eerste conclusies. Dan komt vast te staan welk type aanvullende informatie nodig is. Vervolgens verzamelt en analyseert de onderzoeker nieuwe gegevens. Zo volgt hij/zij een iteratief proces. De onderzoeker koppelt de resultaten telkens aan eerder verkregen resultaten en zo ontstaat een theorie. Meer hierover lees je in hoofdstuk 6.

Voorbeeld 1.9**Sociale media**

Stel, je doet onderzoek naar het gebruik van sociale media bij het leren door studenten in het hoger onderwijs. Je verzamelt gegevens met behulp van interviews, je analyseert de gegevens en je ontdekt dat vanuit het toenemend gebruik van sociale media een bepaald type zelfwerkzaamheid ontstaat. Vervolgens verzamel je aanvullende data over zelfwerkzaamheid en digitalisering, je analyseert de gegevens nog een keer en je trekt conclusies over de invloed van digitalisering op de werkhouding bij studenten. Met deze conclusies presenteer je een model voor digitalisering van werkhouding door studenten.

Tegenover *inductief* onderzoek staat *deductief* onderzoek. Bij deductief onderzoek formuleert de onderzoeker verwachtingen aan de hand van (bestaande) theorieën en modellen. Hij verzamelt en analyseert gegevens om zo na te gaan of deze theorieën standhouden. In gewoon Nederlands betekent dit dat je toetst of jouw model (theorie) geldig is (waar is) voor de door jou verzamelde gegevens. Dit is vaak het uitgangspunt bij kwantitatief onderzoek, waarbij gewerkt wordt van ‘algemeen’ (de theorie) naar ‘bijzonder’ (de gegevens). Deductief onderzoek is dus *theorietoetsend*.

Inductie en deductie vullen elkaar dus eigenlijk aan: je ontwikkelt een theorie op een inductieve manier. Daarna ga je met behulp van deductie na of de theorie waar is (zie voorbeeld 1.10).

Voorbeeld 1.10**Taxonomie van Bloom**

De herziene taxonomie van Bloom (Anderson, Krahwohl & Meyer, 2001) beschrijft bijvoorbeeld verschillende denkvaardigheidsniveaus. Naar aanleiding van deze theorie kun je aannames vormen over de denkvaardigheidsniveaus bij het inzetten van sociale media in het hoger onderwijs. In feite pas je dan een theorie toe op een nieuw onderwerp. Je verzamelt data en analyseert die, om te kijken of de theorie overeenkomt met jouw onderwerp.

Nu heb je misschien de indruk gekregen dat de onderzoeker bij inductief onderzoek geen verwachtingen heeft. Dat is niet helemaal waar. Op basis van kennis en expertise hebben onderzoekers altijd wel bepaalde verwachtingen over de uitkomsten van hun onderzoek. Maar die verwachtingen zijn bij inductief onderzoek niet op een model of theorie gebaseerd (en bij deductief onderzoek dus wel). Tijmsma en Boeije (2011) noemen dit een *exploratieve hypothese*. Een exploratieve hypothese toets je op een kwalitatieve manier.

Kernbegrippen**Inductief onderzoek**

Theorie-ontwikkeland onderzoek.

Deductief onderzoek

Theorietoetsend onderzoek.

Checkpoint 1.1

- Welke methoden van dataverzameling zijn in de voorbeelden gebruikt bij het onderzoek:
 - a. naar nicotineverslaving (voorbeeld 1.3)?
 - b. bij atletiekvereniging Velox (voorbeeld 1.4 en 1.5)?
 - c. naar de beleving van de gast (voorbeeld 1.6)?
 - d. van de parlementaire enquêtecommissie (voorbeeld 1.7)?
 - e. naar koopgedrag van klanten van een tuincentrum (hierna, voorbeeld 1.11)?
- Stel, je doet onderzoek naar studenttevredenheid op je hogeschool. Je houdt interviews met studenten en docenten, je zet een enquête uit en je analyseert eerdere uitkomsten van studenttevredenheid. Welke aanpak heb je hier gekozen om de probleemstelling te beantwoorden?

1.2 Regels voor kwaliteit van onderzoek

Er zijn regels (criteria) voor de kwaliteit van onderzoek waaraan iedere onderzoeker zich houdt – of hij nu praktijkgericht of fundamenteel onderzoek doet. Daarover gaat deze paragraaf. Hoofdstuk 9 gaat uitgebreid in op deze regels.

Ten eerste zijn er regels voor de eigenschappen van de onderzoeker zelf. Daarmee begint deze paragraaf. Ten tweede zijn er kwaliteitscriteria voor de uitvoering van onderzoek en de interpretatie van de resultaten. In praktijkgericht onderzoek heet dat: *methodische grondigheid* (Andriessen & Butter, 2016). Sommige methodologische regels zijn meer van toepassing op kwantitatief onderzoek, terwijl andere juist worden toegepast in kwalitatief onderzoek. In de uitleg over de verschillende regels staat dat er steeds bij. Ten slotte zijn er praktische criteria, zoals uitvoerbaarheid, efficiëntie en bruikbaarheid van onderzoek.

1.2.1 Kenmerken van een kritische onderzoeker

Onderzoekers verschillen van niet-onderzoekers op drie punten: houding, kennis en vaardigheid.

Houding

Een (kritische) onderzoeker herken je aan zijn of haar houding. Die houding moet *onafhankelijk* zijn. Dat wil zeggen dat persoonlijke voorkeuren van de onderzoeker geen rol spelen in het onderzoek. Jouw persoonlijke mening over situaties doet er niet toe. Het zal niet altijd lukken om deze *objectiviteit* te bereiken. Onderzoekers zijn immers ook gewoon mensen met een eigen mening over bepaalde zaken. Vooral bij kwalitatief onderzoek kan dit een probleem zijn, omdat een kwalitatief onderzoeker betrokken is bij mensen die hij/zij onderzoekt.

Daarom is het belangrijk dat je als onderzoeker streeft naar *openheid* van je onderzoek. Je staat open voor commentaar van je collega's. Je legt verantwoording af over je resultaten. Deze houding is belangrijk bij fundamenteel en wetenschappelijk onderzoek. Als jouw resultaten door ander onderzoek worden tegengesproken, dan is jouw onderzoek niet minder van kwaliteit, maar het is *weerlegd*. Daarmee kan jouw onderzoek het eerste zijn in een reeks van degelijke wetenschappelijke analyses. Er ontstaat dan als het ware een onderzoeksontwikkeling. Deze *wetenschappelijke houding* is van belang, omdat je onderzoeksresultaten hiermee veel sterker komen te staan.

Bij 'toetsbaarheid van uitspraken' in paragraaf 1.2.2 lees je meer over openheid van onderzoek.

Doe je praktijkonderzoek? Ook dan is een onderzoekende en *kritische houding* belangrijk. Je leert je eigen onderzoek kritisch te bekijken, vanaf een 'afstandje'. Verder leer je om onderzoek van anderen niet zomaar voor waar aan te nemen, maar ook daar kritische vragen bij te stellen. Deze kritische, onderzoekende houding kan je in je latere beroep goed van pas komen. Zo kan het zijn dat bepaalde maatregelen nu eenmaal gunstig zijn voor het management in een organisatie, maar dat de organisatie daardoor wordt afgeleid van de werkelijke problemen. Dat hoeft helemaal niet bewust te gebeuren; vaak hebben organisaties niet door waar de werkelijke oorzaken van hun problemen liggen. Een *onafhankelijk* onderzoek kan deze oorzaken aan het licht brengen, ervoor zorgen dat er een goede oplossing wordt bedacht en dat deze oplossing ook effect heeft. Onafhankelijk van de mening en doelen van de betrokkenen.

Kennis

Je kunt een onderzoeksmethode niet toepassen zonder daar eerst over geleerd te hebben. *Kennis* van methoden is en blijft een belangrijk onderdeel van het doen van onderzoek. Ook in *Wat is onderzoek?* kom je daar niet onderuit. Kennis van methoden van onderzoek is niet eenmalig; je moet altijd weten welke onderzoeksmethoden er zijn, welke criteria deze hebben en wat de voor- en nadelen van het toepassen van bepaalde methoden zijn.

Behalve kennis van methoden moet je ook kennis hebben over het onderwerp van je onderzoek. Dit is kennis die je per keer kunt opdoen of opfrissen. Je kunt informatie zoeken over het onderwerp, je kunt je inlezen.

Vaardigheid

Je krijgt vaardigheid in het doen van onderzoek door er actief mee bezig te zijn. Aan de hand van voorbeelden of een *casus* in een leerboek over onderzoek maak je stap voor stap kennis met alle onderdelen van onderzoek. Vervolgens leer je die kennis toe te passen. Die kennis moet je niet alleen zien als theorie over onderzoek doen. Het gaat ook over 'recepten' voor het gebruik van (statisti-

sche) technieken, software en dergelijke. En over ‘trucjes’ die je aan moet leren. Bijvoorbeeld hoe je een onderzoeksgroep selecteert, hoe je gegevens invoert in een softwarepakket, hoe je een toets uitvoert, analyseresultaten interpreteert, of een diagram maakt.

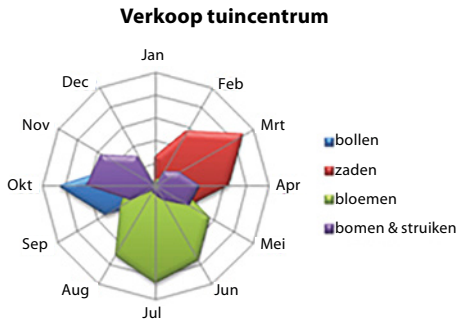
In voorbeeld 1.11 zie je hoe je een diagram kunt gebruiken om koopgedrag in beeld te brengen.

Voorbeeld 1.11

Radardiagram tuincentrum

Een tuincentrum wil het aankoopbeleid aanpassen op het koopgedrag van de klanten. Gedurende een heel jaar wordt het koopgedrag van bepaalde producten in kaart gebracht. In Excel ziet een diagram van het koopgedrag er als volgt uit:

1.2.2 Kwaliteitscriteria voor uitvoering en interpretatie van onderzoek

Hieronder bespreken we de verschillende kwaliteitscriteria voor uitvoering en interpretatie van onderzoek.

Betrouwbaarheid

Onderzoek wordt meestal beoordeeld op de *betrouwbaarheid* van de resultaten. Betrouwbaarheid van onderzoek is de mate waarin het onderzoek vrij is van *toevallige fouten*. Dat zijn afwijkingen in je onderzoek die niet controleerbaar zijn, die door onbekende factoren worden veroorzaakt. De opdrachtgever gebruikt de resultaten van onderzoek voor het nemen van belangrijke beslissingen in een organisatie, of voor het maken van beleid. Het onderzoek moet dus van goede kwaliteit zijn. Toevallige fouten in een onderzoek kunnen de betrouwbaarheid aantasten.

Onderzoek dat een andere onderzoeker op dezelfde manier opnieuw uitvoert, moet tot vergelijkbare resultaten leiden. Het onderzoek is dus *herhaalbaar*. Verder moet er *overeenstemming* tussen de onderzoekers zijn over de resultaten. Daarom is een *onafhankelijke* houding van de onderzoeker zo belangrijk (paragraaf 1.2.1); hij moet objectief naar het onderzoek kunnen kijken, wat de resultaten ook zijn.

Betrouwbaarheid speelt in kwalitatief én kwantitatief onderzoek een belangrijke rol, maar wel op verschillende manieren. Hoofdstuk 9 komt uitgebreid op dit criterium terug.

Toetsbaarheid van uitspraken

Een doel van onderzoek is resultaten te krijgen over zaken die waarneembaar zijn in de ‘werkelijkheid’. Een onderwerp, vraag of uitspraak moet *toetsbaar* zijn. Dit betekent dat er geen uitspraken worden gedaan als ‘engelen bestaan’ of ‘Oranje is de beste’. Dat zijn uitspraken over zaken die niet waar te nemen zijn, die niet zijn te controleren door ze te toetsen. Ze zijn *speculatief* (niet op feiten gebaseerd) en subjectief (het is jouw mening). De bedoeling van (kwantitatief) onderzoek is juist om uitspraken te doen die getoetst kunnen worden.

Onderzoek wil *weerlegbaar* zijn. Dit betekent dat andere onderzoekers een idee of verwachting door middel van goed onderzoek moeten kunnen *bevestigen* of juist *weerleggen* (verwerpen). Dit heeft gevolgen voor de manier waarop je het onderwerp, de vraag of de verwachting voor het onderzoek formuleert. Er mag geen onduidelijkheid bestaan over de personen of objecten waarover je iets zegt, over de tijd en plaats waarbinnen je de uitspraak doet, of over de begrippen die je gebruikt. Kortom, het onderwerp moet *eenduidig* (voor één uitleg vatbaar) zijn.

Ook moet het onderzoek *openbaar* zijn. Anderen kunnen jouw uitspraak niet bevestigen of weerleggen als je hem voor jezelf houdt en niet bereid bent om daarover feedback van anderen te ontvangen.

Openbaarheid van uitspraken leidt er ten slotte toe dat andere onderzoekers jouw uitspraken opnieuw kunnen testen. Zo wordt onderzoek *repliceerbaar* (herhaalbaar). Deze *herhaalbaarheid* is een belangrijke voorwaarde om de betrouwbaarheid te kunnen onderzoeken.

Het criterium ‘toetsbaarheid van uitspraken’ is vooral van toepassing op kwantitatief onderzoek.

Informativiteit

Het *informatiegehalte* van je uitspraken moet maximaal zijn. Ook dit hangt samen met de toetsbaarheid van je uitspraken. Om een uitspraak te kunnen toetsen (kwantitatief dus: de toetsbaarheidseis) moet je die wel heel nauwkeurig formuleren. Je moet weten wat je gaat onderzoeken, wanneer en met wie. Daarom is het belangrijk dat je *nauwkeurig* omschrijft wat je onderwerp is (Scheepers, Tobi & Boeije, 2016; Swanborn, 2010, p. 243-244; Swanborn, 1987, p. 35 e.v.). Je moet heel goed aangeven:

- over welke situatie je een uitspraak doet;
- binnen welke grenzen je onderzoek zich afspeelt;
- welke groep daarbij betrokken is of wordt;
- in welke periode je onderzoek zich afspeelt;
- wat het *domein* is van je onderzoek. Dat wil zeggen: het hele ‘gebied’ waarop je onderzoek betrekking heeft, alle eenheden waarop je onderzoek zich richt. Hoe groter je domein is, des te informatiever zijn je uitspraken.

Het criterium ‘informativiteit’ is vooral van toepassing op kwantitatief onderzoek, maar steeds vaker zie je het ook bij kwalitatief onderzoek opduiken.

(Interne en begrips)validiteit

Validiteit (geldigheid) hangt samen met de geldigheid en de *zuiverheid* van onderzoeksresultaten. Simpel gezegd: je wilt er zeker van zijn dat bij het onderzoek geen *systematische fouten* zijn gemaakt. Dat zijn fouten die niet aan toeval te wijten is. Er zijn veel vormen van validiteit (meer hierover staat in hoofdstuk 9). Als je de juiste conclusies kunt trekken, heet het onderzoek *intern valide*. Bij *begripsvaliditeit* ‘meet je wat je meten wilt’.

Externe validiteit

Wat zou er gebeuren als je uitspraken doet over bepaalde situaties, zonder ze te onderzoeken? Als je regels maakt en uitvoert zonder ze te evalueren? Stel je voor dat winkels een voorraad aanleggen van artikelen, zonder vooraf te bekijken of de artikelen ook verkocht gaan worden. Of dat personen medicijnen krijgen toegediend zonder dat vooraf is onderzocht wat de werking ervan is en of de werking wel van toepassing is op hun kwaal. Stel dat beleidsmakers op grond van uitspraken in de krant over bepaalde groepen regels gaan maken waarin deze groepen harder aangepakt worden. Zonder na te gaan of deze uitspraken waar zijn.

Onderzoekers werken anders. Zij willen met hun resultaten uitspraken doen over een zo groot mogelijke groep personen of situaties. Zij analyseren een specifiek deel van de ‘werkelijkheid’ en doen daarover uitspraken. Zijn deze uitspraken precies volgens alle voorwaarden getoetst, dan kunnen ze geldig worden verklaard voor een grotere groep of voor andere situaties: ze kunnen worden *gegeneraliseerd*. Deze generaliseerbaarheid vormt de *externe validiteit* van het onderzoek, een bijzondere vorm van validiteit.

Bij externe validiteit zijn grofweg twee soorten denkbaar (zie voorbeeld 1.12):

- Bij *statistische generalisatie* toetst de onderzoeker door middel van statistische testen (kwantitatief) of een bepaald resultaat generaliseerbaar is. Technisch dus.
- Bij kwalitatief onderzoek streven onderzoekers vaker naar *inhoudelijke generalisatie*. Dat is vergelijkbaarheid van de resultaten in soortgelijke situaties (Scheepers et al., 2016, p. 268).

Voorbeeld 1.12

Generaliseerbaarheid

Praktijkonderzoek kan plaatsvinden op een bepaalde afdeling van een organisatie, omdat de afdeling een onderzoeksvraag heeft.

Het is niet nodig om met de resultaten van het onderzoek uitspraken te doen over de gehele organisatie, maar de resultaten kunnen wel belangrijke aanwijzingen opleveren voor vergelijkbare afdelingen (ook al heeft het onderzoek daar niet plaatsgevonden). De resultaten zijn inhoudelijk generaliseerbaar.

Het kan ook zijn dat er praktijkonderzoek plaatsvindt omdat de organisatie als geheel een onderzoeksvraag heeft. Het onderzoek vindt plaats bij een willekeurige en representatieve selectie van het personeel en de resultaten worden geldig verklaard voor de hele organisatie. Ze zijn statistisch generaliseerbaar.

Externe validiteit is belangrijk bij zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek, maar dus wel het op verschillende manieren.

Kernbegrippen

Betrouwbaarheid

De mate waarin onderzoek vrij is van toevallige fouten.

Validiteit

De mate waarin onderzoek vrij is van systematische fouten.

1.2.3 Praktische criteria bij de uitvoering van onderzoek

Er zijn ook praktische criteria die voor iedere vorm van onderzoek gelden.

Efficiëntie

Onderzoek moet *efficiënt* zijn. Dat betekent dat alle kosten in verhouding tot de resultaten moeten staan en dat het tijdspad haalbaar is.

Uitvoerbaarheid

In het verlengde hiervan moet onderzoek uitvoerbaar zijn. Je moet over voldoende onderzoekers beschikken, je steekproef kunnen benaderen, gegevens kunnen verzamelen en analyseren en op tijd kunnen rapporteren.

Bruikbaarheid

Een algemeen punt dat zeker voor praktijkgericht onderzoek geldt, is dat onderzoek *bruikbaar* moet zijn; *praktisch relevant* moet zijn (Andriessen & Butter, 2016). Op veel van de genoemde criteria is af te dingen, maar niet op het criterium van bruikbaarheid. De samenleving, het werkveld heeft immers niets aan onderzoek dat niet bruikbaar is, waarvan men de resultaten in de prullenmand kan gooien. Voorbeeld 1.13 beschrijft een onderzoek bij de Voedselbank Utrecht. Ondanks dat slechts een derde van de vrijwilligers de vragenlijst invult, kan de Voedselbank toch iets met de opmerkingen van de vrijwilligers doen.

Voorbeeld 1.13

Voedselbank

Hoe ervaren de vrijwilligers en klanten de uitgifte van levensmiddelen bij de Voedselbank? Honderddertig vrijwilligers en klanten van de Voedselbank Utrecht krijgen een schriftelijke vragenlijst. Daarvan komen er 39 ingevuld terug. Dat is een respons (reactie) van 30%. Zijn de resultaten bruikbaar? Ja! Statistische generalisatie is geen harde eis. Voor de Voedselbank zijn de resultaten van grote waarde, want met de resultaten kan de Voedselbank Utrecht de organisatie van de levensmiddelenuitgifte optimaliseren.

Kernbegrip

Bruikbaarheid

De mate waarin onderzoek praktisch relevant is.

Checkpoint 1.2

Met welke kwaliteitsaspecten is bij onderstaande onderzoeken onvoldoende rekening gehouden?

- Een onderneming die babymelk produceert, betaalt mee aan onderzoek naar het effect van vitamine D in deze melk op peuters.
- Bij verkiezingspolls wordt het stemgedrag van een panel gevolgd. De resultaten worden geldig verklaard op alle stemgerechtigde kiezers in Nederland.
- Onderzoek bij de studentenvereniging STUDIUM laat zien dat studenten de georganiseerde activiteiten matig waarderen. Er doen echter maar vijf studenten mee aan de enquête.

1.3 Onderzoeksfasen

Bij het opzetten en uitvoeren van een onderzoek stel je jezelf voortdurend vragen, zoals:

- Wat ga ik onderzoeken?
- Waarom ga ik onderzoeken?
- Wie ga ik onderzoeken?
- Hoe ga ik onderzoeken?

- Waar ga ik onderzoeken?
- Wanneer ga ik onderzoeken?

Zulke vragen stel je niet alleen aan het begin, als je het onderzoek ontwerpt. Ook *tijdens* het onderzoek stel je jezelf steeds weer vragen. Op zo'n moment stop je even met waar je mee bezig bent, en kijk je achterom en vooruit. Verloopt alles nog naar wens? Zit je op het goede inhoudelijke spoor? Wat was de onderzoeksvraag ook alweer? Volg je het afgesproken tijdspad nog? Blijf je binnen je budget? Soms moet je pas op de plaats maken, opnieuw je opzet bezien, overleggen met je opdrachtgever of terug naar de 'tekentafel'. Het resultaat van je onderzoek is belangrijk, omdat de organisatie waarvoor je het onderzoek doet, met je resultaten verder moet kunnen. Daarom doorloop je telkens weer dit proces van 'pas op de plaats', achterom- en vooruitkijken en weer doorgaan, als in een kringloop, een cyclus (zie figuur 1.1).

Onderzoek heeft tijdens het hele proces een vaste structuur. Het bestaat uit een aantal *onderzoeksfasen*. Dat geldt voor zowel fundamenteel als praktijkgericht onderzoek. Iedere onderzoeker, student en docent doorloopt deze fasen. Aan het einde van al deze fasen beantwoordt de onderzoeker de hoofdvraag van het onderzoek. Het gebeurt vaak dat hij dan niet alleen de hoofdvraag van het onderzoek beantwoordt, maar dat ook veel nieuwe onderzoeksvragen opduiken. Die kunnen dan bij een volgend onderzoek beantwoord worden.

Deze paragraaf laat zien hoe zo'n vaste structuur (ook wel *onderzoekscyclus* genoemd) eruit kan zien en hoe er zowel een onderzoeksverslag als een beroepsproduct uit voortkomt.

Onderzoekscyclus

1 Ontwerpen

Het belangrijkste doel in deze fase is dat je een goede afbakening van je doel- en probleemstelling bereikt. Doe je dat niet, dan loop je het risico dat je onderzoek alle kanten uit zwabbert en dat je geen heldere en bruikbare conclusies meer kunt trekken.

Vervolgens maak je een ontwerp waarin je aangeeft hoe je de onderzoeksvraag gaat beantwoorden, welke dataverzamelmethode je daarbij gebruikt, hoeveel tijd en welke middelen je daarbij nodig hebt, en wie er bij je onderzoek betrokken zijn. Ook laat je zien welke onderzoeksinstrumenten je inzet. Ten slotte geef je aan hoe je de gegevens gaat analyseren, en welke methode je daarbij gebruikt.

Rekening houden met opdrachtgevers

Bij praktijkonderzoek houd je rekening met je opdrachtgevers. Misschien ligt er al een onderzoeksvraag, een probleem, een maatregel of een diagnose, en de

opdrachtgever wil graag dat je daarmee aan het werk gaat. Toch is het ook dan vaak nodig om het probleem verder af te bakenen, en werkbaar te maken. Je kunt hiervoor een vooronderzoek starten. Daarbij spreek je met deskundigen in de organisatie, je neemt stukken door, je woont vergaderingen bij, enzovoort.

2 Gegevens verzamelen

Na het vaststellen van het ontwerp ga je het onderzoek uitvoeren. Je gaat de gegevens verzamelen die je nodig hebt om een antwoord op de onderzoeksvraag (of -vragen) te geven. Daarvoor zijn veel strategieën te bedenken, afhankelijk van het aantal eenheden (personen, objecten, organisaties) dat je onderzoekt, de aard van je onderzoeksvraag (leent die zich bijvoorbeeld voor kwalitatief of voor kwantitatief onderzoek?), de beschikbare tijd en onderzoeksgelden.

3 Analyseren

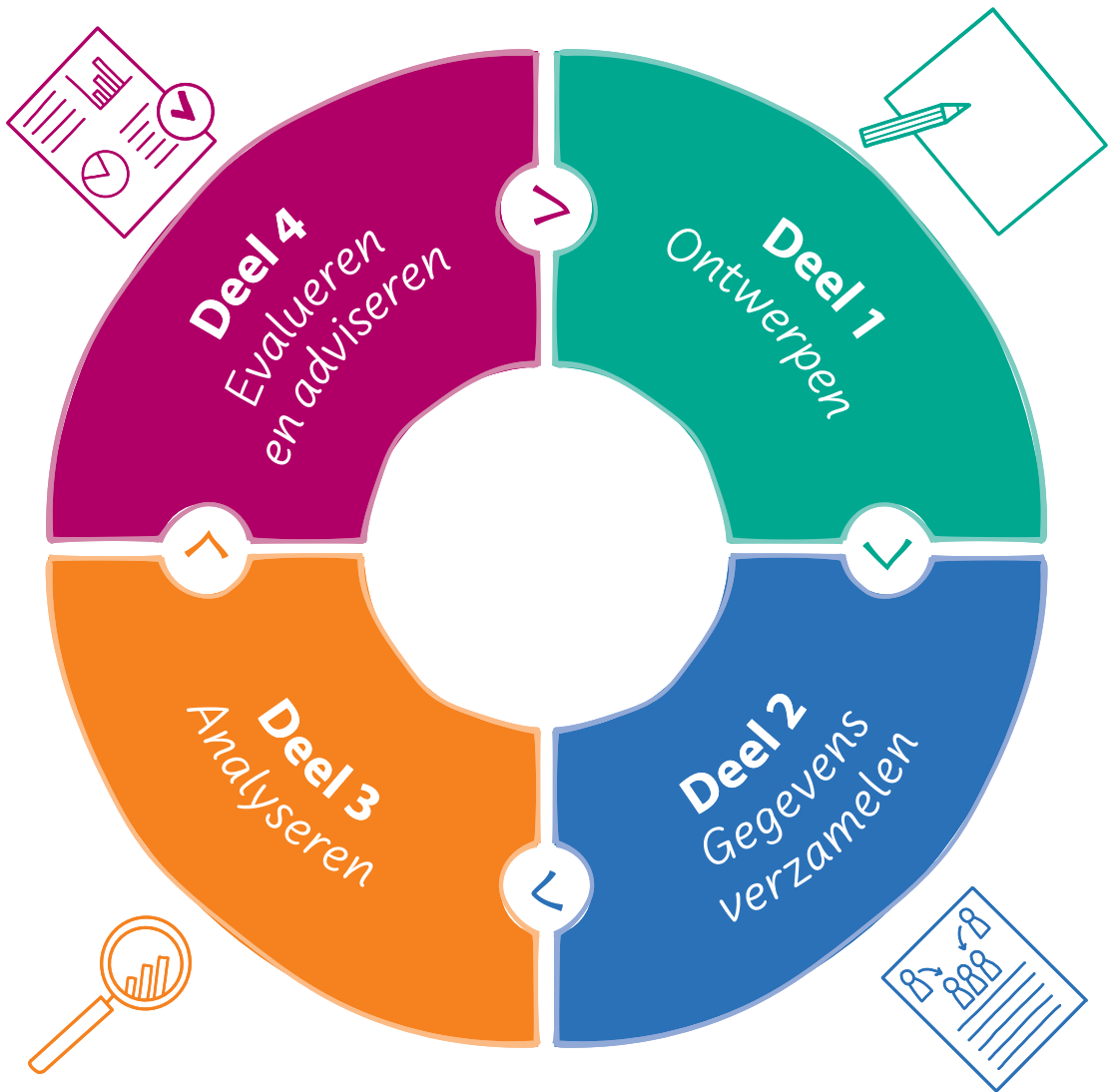
Vervolgens analyseer je de verzamelde gegevens. Net als in fase 1 en 2 kun je hier, afhankelijk van de gegevens, voor verschillende analysemethoden kiezen, kwantitatief (met cijfermatige gegevens) of kwalitatief. Verderop in deze methode leer je daar meer over.

4 Evalueren en adviseren

Tijdens de rapportagefase kijk je nog een keer helemaal terug: wat heb je ook alweer onderzocht, welke methoden heb je gebruikt, heb je met de methoden een antwoord op je vragen kunnen vinden, en zo ja, welke antwoorden zijn dat? Welke aanbevelingen kun je doen? Zijn er nog andere onderzoeksmogelijkheden? Hoe is het onderzoek te waarderen? Is het goed, of zijn er discussiepunten met betrekking tot de inhoud en/of opzet van het onderzoek? Vervolgens schrijf je je verslag.

Meestal is het onderzoek met de rapportage en de presentatie van de resultaten afgerond. Maar soms kun je op basis van de onderzoeksresultaten een vervolgonderzoek starten. Dat kan gebeuren als er vragen blijven liggen die je met behulp van een nieuw onderzoek kunt beantwoorden, of als jouw onderzoek het eerste wordt in een reeks van onderzoeken. Bijvoorbeeld in het kader van een monitor (daarbij worden gegevens verzameld over de ontwikkelingen op een bepaald terrein, zie ook hoofdstuk 7).

In figuur 1.1 zie je de vier fasen van onderzoek schematisch weergegeven. Aan elke fase is een deel van dit boek gewijd.

Figuur 1.1 De onderzoekscyclus met de fasen van onderzoek

1.4 Onderzoeksverslag of beroepsproduct?

Als je alle fasen van het onderzoek hebt doorlopen, dan eindig je het project met een verslag waarin je verantwoording aflegt van de gebruikte onderzoeksmethoden, en waarin je de resultaten presenteert (fase 4). Maar dat is niet alles. Deze resultaten kun je ook samenvatten in een bruikbaar instrument voor de opdrachtgever. Een *beroepsproduct* dus. Zo'n beroepsproduct varieert per vakgebied, per onderwerp en per probleemstelling. Het kan een advies zijn, een plan van aanpak, een behandelplan, een voorstel voor een aantal maatregelen of aanbevelingen. Studeer je bouwkunde, dan kan het zijn dat jouw onderzoek uitmondt in een advies voor het gebruik van bepaalde duurzame isolatiematerialen. Ben je accountant, dan bestaat je beroepsproduct misschien wel uit een nieuw systeem voor de verwerking van financiële gegevens. Ben je verpleegkundige, dan adviseer je bij het invoeren van een behandelplan.

Het is dus belangrijk om je af te vragen hoe je onderzoek gaat inzetten. Wat wordt de rol van je onderzoek? De functie? Ga je er een verslag over schrijven, of gebruik je het om een advies te geven, of om een ontwerp of een plan van aanpak te presenteren? Tegenwoordig vragen opdrachtgevers en stagebedrijven om een beroepsproduct, niet zozeer om een onderzoeksverslag. Dat neemt niet weg dat onderzoek wel een essentieel onderdeel van je project is. Maar in de eindfase van je project, als je je conclusies trekt, komt er dan nog een element bij: die van het beroepsproduct.

De keuze tussen een onderzoeksverslag en een beroepsproduct is eigenlijk niet zo belangrijk. Het is wel belangrijk om je te realiseren dat de weg ernaartoe grofweg parallel verloopt en dat je in het proces ernaartoe dezelfde toolkit, dezelfde onderzoeksvaardigheden aan moet spreken.

Kortom, voor iedere beroepspraktijk zijn de uitkomsten verschillend, of je nu een beroepsproduct oplevert of alleen een onderzoeksverslag. Maar de gebruikte methode, de controles, de techniek, analyse en verantwoording blijven gelijk. Dat zijn de fasen van je onderzoeksproject. De cyclus die je doorloopt om tot een beroepsproduct te komen, ziet er dan ook hetzelfde uit als voor een onderzoeksverslag (figuur 1.1), met dat verschil dat er na de evaluatie een product volgt.

Checkpoint 1.3

- In voorbeeld 1.14 zie je hoe een onderzoek onder vrijwilligers gepland wordt. Welke fasen van onderzoek herken je hierin?
- Wat kan hier het eindproduct zijn: een onderzoeksverslag en/of beroepsproduct? Waarom?

Voorbeeld 1.14**Vrijwilligershuis**

Het Vrijwilligershuis Zeeland wil graag antwoord op de volgende vraag: hoe kan het Vrijwilligershuis vrijwilligers aantrekken in de Zeeuwse gemeenten? Een onderzoeker stelt een enquête samen met een aantal praktische vragen voor de huidige vrijwilligers: vragen naar achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, opleidingsniveau), tijdsbesteding en motivatie. Voor het meten van de motivatie van deze vrijwilligers gebruikt de onderzoeker een schaal die al eerder is gebruikt om de motivatie voor vrijwilligerswerk te meten (Lindeman, 1996). Deze motivatieschaal is het resultaat van het vooronderzoek dat de onderzoeker heeft gehouden. De schaal bestaat uit stellingen die te maken hebben met sociale contacten, zorg voor anderen, de voldoening die het geeft en de bijdrage aan de samenleving. De ondervraagde vrijwilligers geven aan in welke mate ze het met de stellingen eens zijn. Dit geeft inzicht in hun motivatie om als vrijwilliger mee te helpen. De resultaten helpen het Vrijwilligershuis om een campagne voor het aantrekken van nieuwe vrijwilligers te organiseren.

Bron: vrij naar www.vrijwilligershuis.nl

Website

Ga naar de website bij dit boek.

Toets je kennis met:

- de antwoorden op de vragen in de checkpoints
- de extra opdrachten met feedback
- de begrippentrainer
- de kennistoets

Handige hulpmiddelen:

- *kick starts* (korte introductiefilmpjes) bij elk hoofdstuk
- kennisclips bij deel 1:
 - *Aanleiding opstellen met de 6W-methode*
 - *Probleem- en doelstelling formuleren*
- onderzoekstools: checklists, vragenlijsten en templates voor het opzetten van een logboek en een onderzoeksvoorstel

Verdiepend materiaal:

- links naar bronnen, literatuur en achtergrondinformatie

Wat is onderzoek?

Wat is onderzoek? is een heldere inleiding op de methoden en technieken die nodig zijn bij onderzoek. Het geeft antwoord op vragen als: wat is 'onderzoek doen', hoe zet je een onderzoek op, welke stappen moet je zetten, hoe verzamel je gegevens en welke valkuilen zijn er?

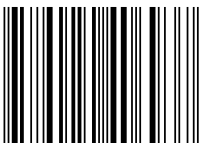
Wat is onderzoek? maakt het ingewikkelde proces van onderzoeken inzichtelijk. Stap voor stap leer je de onderzoeksvaardigheden. Het bespreekt de theorie vanuit de vier werkfasen van praktijkonderzoek: ontwerpen, verzamelen, analyseren, en evalueren en adviseren. In de voorbeeldkaders wordt steeds de link gelegd naar de praktijk.

Deze 6e druk is geheel herzien. De onderzoeksstappen zijn weergegeven in heldere proceswijzers, zodat goed te zien is waar je bent in het onderzoeksproces. Met de checkpoints en kernbegrippen per hoofdstuk kun je controleren of je de theorie goed hebt begrepen.

Op www.watisonderzoek6edruk.nl vind je o.a. opdrachten met feedback, toetsen, praktische tools en links. Ook zijn er *kick starts* (introductiefilmpjes bij elk hoofdstuk) beschikbaar en kennisclips over lastige onderwerpen.

Nel Verhoeven is onafhankelijk senior onderzoeksconsultant. Ze adviseert en begeleidt bij (praktijk)onderzoek. Ook geeft ze lezingen, workshops en cursussen. Ze is auteur van meerdere succesvolle lesmethoden op het gebied van methodologie.

9 789024 406937 >

www.watisonderzoek6edruk.nl
www.boomhogeronderwijs.nl